

MURIEL
BARBERY

EŽIO
ELEGANCIJA

Iš prancūzų kalbos vertė
Eglė Juciūnaitė

Sofoklis

VILNIUS, 2021

I

Aristokratė

Antradieniais ir ketvirtadieniais su Manuela, vienintele mano drauge, geriame pas mane arbatą. Manuela – paprasta moteriškė, kurios elegancijos nepasiglemžė nė dvidešimt metų, iššvaisytų šluostinėjant pas kitus dulkes. Tiesa, šluostinėti dulkes – švelniai pasakyta. Tačiau pas turtuolius daiktai nevadinami tikraisiais vardais.

– Ištuštiniu higieninių paketų pilnas šiukšlines, – sako ji man savo švelniu šveplenančiu akcentu, – surenku šuns vėmalus, išvalau paukščių narvelį (sunku patikėti, kad tokie maži padarėliai prikrauna šitokias krūvas), iššveičiu unitazus. Dulkės? Vieni juokai!

Reikia įsivaizduoti, kad kai Manuela nusileidžia pas mane antrą antradieniais iš Artenų, ketvirtadieniais iš de Broglių, ji būna ausų krapštukais iščiustijusi paaukuotus klozetus, kurie, nepaisant to, priskretę ir smirda kaip ir visi pasaulio tualetai, – mat jei jau yra dalykas, kuriuo turtuoliai prieš savo pačių norą dalijasi su vargšais, tai dvokiantys viduriai, visada galiausiai kur nors atsikratantys to, kas juos smardina.

Užtat galima nusilenkti Manuelai. Nors ir paaukota ant aukuro pasaulio, kuriame vieniems skirti nemalonūs darbai, o kiti tik užsiima nosį nieko nedarydami, ji vis dėlto neatsižada polinkio į rafinuotumą, kuris iš tolo pralenkia visus paauksinimus, juo labiau tualetų.

– Valgydamas riešutą pasitiesk staltiesę, – sako Manuela, iš savo seno krepšio vargais negalais ištraukdama šviesaus medžio kraitelę, iš kurios kyšo šilkinio popieriaus karmino voliutos, o šioje brangenybių dėželėje įsitaisiusios čerpelės* su migdolais. Paruošiu kavos, kurios negersime, tačiau jos aromatas mus abi svaigina, ir tyloje sriubčiojame po puodelį žaliosios arbatos, kramsnodamos čerpeles.

Lygiai kaip aš esu nuolatinė savo archetipo išdavikė, taip Manuela yra savojo, portugalės namų tvarkytojos, felonės**, pati to nenutuokdama. Mat Faro duktė, gimusi po figmedžiu, po septynių ir prieš šešis kitus, pirma laiko išsiūsta į laukus ir taip pat veikia ištekinta už mūrininko, netrukus palikusio tėvynę, motina keturių vaikų, prancūzų pagal žemės teisę, bet portugalų socialiniu požiūriu, taigi Faro duktė, mūvinti juodas kompresines kojines ir su skarele ant galvos, yra aristokratė didžiąja raide, iš tų, kurių nekankina jokie suvaržymai, nes, net ranką ant širdies uždėjusi, juokiasi iš etikečių ir kilmę nurodančių dalelyčių***. Kas gi ta aristokratė? Tai moteris, kurios nepaveikia iš visų pusių supantis vulgarumas.

Sekmadieninis vyro giminės vulgarumas, riebaus juoko smūgiais nugalbijantis skausmą, kad gimei silpnas ir be ateties; kaimynystės vulgarumas, pažymėtas tokia pat blyškia širdgėla kaip neoninės lempos gamyklos, kur vyrai iškeliauja kiekvieną rytą, tarsi leistūsi į pragarą; vulgarumas darbdavių damučių, kurių visi pinigai neįstengia paslėpti niekingumo ir

* Pranc. *une tuile* – čerpė; šie ploni sausainiai išsiskiria savo gaubta forma ir primena čerpes. Gaminant tradiciškai jie formuojami ant kočėlo, o iškepti dažnai sudedami pridengiant vieną kitu – tai primena čerpes ant stogo.

** Felonas – vasalas, nesilaikantis įsipareigojimų savo senjorui; čia – asmuo, nepaklūstantis nuostatoms, laužantis normas.

*** Prancūzijoje dalelytė *de* priešais pavardę žymi pavardės kilmingumą, kaip anai – ponas de Broglis.

kurios kreipiasi į ją kaip į nušašusį šunį. Tačiau tereikia pamatyti, kaip Manuela man lyg karalienei įteikia savo pačios pagamintus konditerijos šedevrus, ir pajunti visą prakilnumą, glūdintį šioje moteryje. Taip kaip karalienei. Vos tik Manuela pasirodo, mano kuklus būstas virsta rūmais, o mūsų, parijų, pakramsnojimai – monarchų puotomis. Kaip pasakininkas gyvenimą transformuoja į raibuliuojančią upę, kurioje nuskęsta sielvartas ir rūpesčiai, taip Manuela mūsų būtį paverčia audringu ir smagiu nuotykiu.

– Ant laiptų su manimi pasisveikino jaunas Paljeras, – staiga prabyla ji pertraukdama tylą.

Aš paniekinamai niurnu.

– Jis skaito Marksa, – sakau gūžteldama pečiais.

– Marksa? – klausia ji, „ks“ ištardama kaip „š“, kiek minkštoką „š“, turinčią giedro dangaus žavesio.

– Komunizmo tėvą, – atsakau.

Manuela su panieka prunkšteli.

– Politika, – sako man, – jaunųjų turtuoliukų žaislas, kuriuo jie su niekuo nesidalina.

Akimirką mąsto, suraukusi antakius.

– Ne tokie pat skaitiniai kaip paprastai, – taria ji.

Žurnalai, kuriuos jaunimas slepia po čiužiniais, nepraslysta pro išvalgią Manuelos akį, ir jaunas Paljeras, regis, vienu metu juos vartė su atsidavimu, nors atsirinkdamas, kaip tai liudijo vienas sutrintas puslapis nedviprasmiu pavadinimu „Viliūgės markizės“.

Juokiamės ir apie šį bei tą šnekučiuojamės dar kurį laiką, romiai, kaip būdinga senoms draugystėms. Šios akimirkos man brangios ir spaudžia širdį pagalvojus apie tą dieną, kai Manuela įgyvendins savo svajonę ir visiems laikams grįš į savo šalį, palikusi mane čia vieną ir nukaršusią, be draugžės, kuri du

kartus per savaitę paverstų mane pagrindžio karaliene. Taip pat klausiu savęs su nerimu, kas nutiks, kai vienintelė mano kada nors turėta draugė, vienintelė viską žinanti, niekada nieko neklaususi, paliks niekieno neįvertintą moterį ir taip ją palaidos po užmaršties drobule.

Vestibiulyje pasigirsta žingsniai, paskui aiškiai girdime sibilišką garsą, kurį sukelia žmogaus ranka, spusteldama lifto iškvietimo mygtuką, seno lifto su juodomis grotomis ir švaistinėmis durimis, minkštintomis sienomis ir medienos apdaila, kur, jei tilpdavo, kitados stovėdavo grumas. Pažįstu šiuos žingsnius; tai Pjeras Artenas, gastronomijos kritikas iš ketvirto aukšto, pačios blogiausios rūšies oligarchas, kuris, sprendžiant iš to, kaip primerkia akis stovėdamas ant mano būsto slenksčio, veikiausiai mano, kad aš gyvenu tamsiame urve, nors tai, ką jis mato, byloja visai ką kita.

Ką gi, skaičiau tas garsiąsias jo kritikas.

– Nieko aš ten nesuprantu, – pasakė man Manuela, kuriai skanus kepsnys yra skanus kepsnys ir tiek.

Nėra ko suprasti. Graudu žiūrėti, kai taip aklai švaistomas šitoks plunksnos talentas. Prirašyti apie pomidorą ne vieną lapą stulbinamu pasakojimo stiliumi, – kadangi Pjeras Artenas kritikuoja taip, kaip pasakojamos istorijos, ir vien tik tai būtų pavertę jį genijumi – niekada jo *nemačius* nei *užčiuopus*, yra apgailėtinas sugebėjimo valdyti plunksną demonstravimas. „Ar galima būti tokiam talentingam ir tokiam aklam priešais daiktų buvimą?“ – dažnai klausdavau savęs matydama jį praeinantį pro mane, iškėlusį savo didelę arogantišką nosį. Regis, kad taip. Kai kurie žmonės nesugeba užčiuopti tame, į ką žiūri, to, kas sudaro jo gyvastį, bei vidinio jo dvelksmo ir praleidžia visą gyvenimą postringaudami apie žmones, tarsi būtų kalbama apie

automatus, o apie daiktus – tarsi jie visai neturėtų dvasios ir būtų nusakomi bendrais bruožais, kaip kam šauna į galvą.

Lyg tyčia žingsniai staiga pasuka atgal ir Artenas skambina į duris.

Keliuosi stengdamasi vilkti kojas, išpraustas į šlepetes su au-liukais, tokias neatsiejamas nuo durininkei uždėto šampo, kad tik prancūziškas batonas išvien su berete galėtų joms mesti iššūkį. Žinau, kad taip elgdamasi suerzinsiu maestro, gyvąją odę didžiųjų grobuonių nekantrumui, ir ne šiaip sau labai lėtai pravėrusi duris nepatikliai iškišu nosį, kuri, tikiuosi, raudona ir blizga.

– Laukiu siuntinio, – sako jis man, primerkęs akis ir sutraukęs šnerves. – Kai kurjeris pristatys, galit jį man tuojau pat atnešti?

Šią popietę ponas Artenas ryši plačią kaklaskarę su žirneliais, kuri maskatuoja apie aristokratišką kaklą ir visai jam nederą, nes jo liūto gaurai ir plonytė pasipūtusi šilko skiautė drauge sukuria lengvo it rūkas balerinos sijonėlio išpūdį, kuriame pradingsta vyriškumas, kuo paprastai vyrai puikuoja. Ir dar, velnias, ta kaklaskarė man kai ką primena. Vos sulaikau šypseną jį prisiminusi. Legrandenas. Tam tikro Marselio knygoje „Prarasto laiko beieškant“ gerai žinomas durininukas Legrandenas yra snobas, besiblašantis tarp dviejų pasaulių, tarp to, kuriam priklauso, ir to, į kurį norėtų papulti, patetiškas snobas, kurio kaklaskarė reiškia pačius giliausius jo svyravimus nuo vilties iki apmaudo ir nuo vergiško nuolankumo iki arogancijos. Antai Kombrė aikštėje, visai netrokšdamas sveikintis su pasakotojo tėvais, bet vis tiek turėdamas su jais prasi-lenkti, paleisdamas pavėjui šaliką, perteikia savo melancholišką nuotaiką, kuri atleidžia nuo įprastinių pasisveikinimų.

* Omenyje turimas žymus prancūzų rašytojas Marselis Prustas (*Marcel Proust*, 1871–1922).

Pjeras Artenas, kuris atrado savąjį Prustą, bet dėl to nepajuto jokio ypatingo atlaidumo durininkams, nekantriai atsikrenkščia.

Primena klausimą:

– Galit jį man tuojau pat atnešti (kurjerio pristatytą siuntinį – turtingųjų siuntos nekeliauja įprastais pašto keliais)?

– Taip, – atsakau aplenkdamą visus glaustumo rekordus, tam pastūmėta jo paties glaustumo* ir „gal“ bei tariamosios nuosakos nebuvimo, kas, pagal mane, užduodant klausimą visiškai nedovanotina.

– Tai labai trapus daiktas, – priduria jis, – būkite atsargi, maldauju jūsų.

Liepiamoji nuosaka bei „maldauju jūsų“ irgi nesulaukia didesnio mano prielankumo, juolab kad jis mano, jog aš nesugebėčiau pajusti tokių sintaksinių subtilybių, ir jas vartoja tik iš pomėgio, net iš mandagumo neįtardamas, kad aš galėčiau dėl to įsižeisti. Pasiekiame socialinio liūno dugną, kai turtuolio balse išgirstame, kad jis kreipiasi tik į save patį, ir, nors žodžiai, kuriuos jis taria, techniškai yra skirti jums, jis net neišsivaizduoja, kad galėtumėte juos suprasti.

– Koks dar trapus daiktas? – klausiu tad aš ne itin maloniu tonu.

Jis demonstratyviai atsidūsta ir jo atodūsyje užuodžiu vos juntamą imbiero aštrumą.

– Kalbu apie inkunabulą, – sako jis ir išmeigia man į akis, kurias stengiuosi nutaisyti stiklines, patenkintą stambaus saviņninko žvilgsnį.

* Prancūzijoje visur ir visada priimta vartoti *pone / ponia*, todėl atsakyti derėjo *taip, pone*, bet kadangi veikėjos pašnekovas nevartoja šio kreipinio, tai ir ji jo atsisako. Beje, Pjeras Artenas pokalbį pradėjo net nepasisveikinęs – į tai Prancūzijoje žiūrima itin nepalankiai.

– Kad tik jums į naudą, – atsakau su pasidygėjimu veide. –
Atnešiu, vos tik kurjeris pasirodys.

Ir užtrenkiu jam prieš nosį duris.

Mintis, kad Pjeras Artenas pasakoja šį vakarą prie stalo kaip
smagų nutikimą apie savo durininkės pasipiktinimą, mat prie
jos pavartojo žodį „inkunabulas“, o ji, be abejonės, tame įžvel-
gė kažką nepadoraus, mane smarkiai džiugina.

Dievas mato, katras iš mūsų labiau nusižemina.